

РОЗДУМИ ПІСЛЯ ФОРУМУ

Ірина Лихолат,
кандидат юридичних наук,
приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу

19 травня завершив свою діяльність II Петербурзький Міжнародний Юридичний Форум – унікальна за своїм масштабом та змістовною насиченістю світова юридична подія. Метою Форуму було визначення найбільш актуальних юридичних питань та пошук відповідей на них, аналіз особливостей національних правових систем, обговорення учасниками професійних проблем, перемог та мрій. Завдяки масштабу цієї юридичної події учасники отримали не книжкове, штучне, а справжнє відчуття єдності всіх представників юридичних професій та міжконтинентальної корпоративної спорідненості. За даними офіційного сайту Форуму, у 2012 році в його роботі взяли участь більше 2000 тисяч делегатів з 51 країни світу. Форум відвідали міністри юстиції з 13 країн світу, у тому числі з США, Великобританії, КНР, Ісландії, Польщі, Марокко, Угорщини, України. Так, серед інших, у місцях проведення головних подій Форуму красувався рідний синьо-жовтий прапор.

Але найбільш важливими є навіть не кількість та географія учасників (хоча вже цей фактор є свідченням розмаху події та її унікальності), а якість поданої та отриманої інформації – принаймні у цьому році вона перевищила всі очікування. І справа не тільки в максимально високому професійному та статусному рівнях учасників (на Форумі свої країни представляли найкращі та найповажніші представники юридичної професії), а й у щирості обговорень. Якби переді мною поставили завдання надати стислої характеристики події, в якій мені випала честь брати участь, я б сказала, що головна її ознака – щирість. Щирість – у формулюванні проблем та пошуках компромісів, щирість – в обговоренні іноді не

дуже приємних, так званих «вузьких» питань, щирість – у визнанні факту системної конкуренції, викликаній пануванням у світі двох рівнозначних правових систем – англосаксонської і романо-германської та у пошуках їхньої гармонізації, щирість – у спробі сприйняття іншої точки зору та прийняття іншої культури, у бажанні вислухати та дослухатися до аргументів протилежної сторони, щирість – у теплому прийомі іноземних гостей з традиційними російськими ведмедем, циганами, дівчатах у кокошниках та пиріжками. Яскравим прикладом щирості та відкритості дискусії стало обговорення таких делікатних тем, яких, за словами Голови Вищого Арбітражного Суду Російської Федерації А.О. Іванова, як правило, взагалі на міжнародних форумах не торкаються. Обговорення жодного разу не перетворювалися на демонстрацію переваг власної правової системи, хоча, звичайно, позитивним сторонам обох систем приділялася належна увага, оскільки це є дуже важливим, з точки зору обміну досвідом та запозичення позитивних надбань.

Щирою сприйняттю подій сприяли також деякі креативні знахідки організаторів Форуму – Міністерства юстиції Російської Федерації, Вищого Арбітражного Суду Російської Федерації, Федеральної державної установи культури "Державний Ермітаж" і Фонду «Петербургський Міжнародний Юридичний Форум».

В інформаційно-рекламних матеріалах Форум називають «площадкою», створеною для обговорення найбільш актуальних юридичних питань, пов'язаних із глобальними соціально-економічними завданнями, які стоять сьогодні перед різними країнами. Я наважуся сформулювати мету Форуму дещо інакше. Справа в тому,

що безпосередньо термін «площадка» передбачає двовимірність, а Форум створив багатовимірний простір, такий, в якому робота йшла, починаючи зі сніданків, тривала на ділових заходах – пленарних засідання та круглих столах і закінчувалася вже під час спостережень за дивовижним та чарівним містом – Санкт-Петербургом і його околицями. Справжня унікальність цієї події у тому, що спеціаліст з однієї галузі права мав змогу поспілкуватися та поділитися досвідом не тільки із представниками своєї спеціальності з інших країн (що вже є неабиякою цінністю), але й подивитися на свої вузькопрофесійні проблеми з точки зору представників інших юридичних професій, які мають іншу спеціалізацію. Будь-який учасник Форуму мав змогу потрапити до справжнього юридичного простору, придатного для аналізу та моделювання найбільш актуальних спеціалізованих проблем. Це створило можливість за допомогою методу юридичної компаративістики надати повної характеристики проблеми, що цікавить фахівця в галузі права, спрямувати свої зусилля на пошук вирішення актуальних питань національного законодавства, перейняти досвід іноземних спеціалістів як зі своєї галузі, так і від представників інших юридичних професій. Отже, обмін інформацією, досвідом, розширення та поглиблення правового знання провадилися не в одному напрямку, а одразу по всіх каналах світового юридичного простору.

Те, що в роботі Форуму взяли участь найкращі на найповажніші фахівці з усіх галузей права, також стосується і нотаріату. Для всіх нотаріусів знаковою подією стала присутність у якості спікера на пленарному засіданні Жана-Поля Декора – Президента Міжнародного Союзу Нотаріату (Франція), що, безумовно, є ознакою того, що до проблем нотаріату у світовій спільності ставляться з належною увагою та серйозністю. Тема пленарного засідання «Правова політика в 21 столітті: нові виклики права в глобальному світі», яке відкрив Прем'єр-міністр Російської Федерації Дмитро Медведєв, стала лейтмотивом усього Форуму. Присвячення пленарного засідання новим викликам права

в глобальному світі є свідчення того, що правове і політичне становище та тенденції мають розглядатися в цивілізаційному контексті. Це є ознакою розширення просторів чинності права та знаменує остаточне відсторонення від застарілої риторики позитивізму.

Виклики права є проявом глобальнішого явища – викликів цивілізації, які детермінують подальший розвиток та спонукають до змін будь-який цивілізаційний та культурний феномен, яким, зокрема, є право, та, врешті-решт, спрямовують напрям руху історії. Культурологічна концепція «Викликів» та «Відповідей», де виклик – це сукупність завдань, перепон, бар'єрів, а відповіді – реакція на дані виклики, були

запроваджена видатним англійський істориком ХХ сторіччя А.Дж. Тойнбі. Якщо стисло, суть цієї концепції полягає у тому, що саме баланс між силою та якістю «викликів» до цивілізації з боку сукупності комбінації різноманітних факторів, міць та адекватність «відповідей», тобто актив культурно-історичного, суспільного творіння є справжньою причиною генези цивілізації, умовою прогресу. Виклик переводить систему зі стану рівноваги та пасивності в активний стан і є свого роду рушійною силою цивілізації, яка примушує рухатися, розвиватися та удосконалюватися. Відповіддю на виклик має бути або зростання – перехід на вищий та досконаліший, з точки зору ускладнення структури, стан, або занепад, смерть. Виходячи на новий ступінь, система знову виводиться зі стану рівноваги – і так доти, доки на черговий виклик не буде надано адекватної відповіді. Саме таке динамічне, прогресуюче протиріччя і є запорукою розвитку цивілізації та індивідуумів, що її складають. Відсутність викликів означає відсутність стимулів росту та розвитку. Право є однією зі складових сучасної цивілізації, причому дуже важливою складовою, а отже, все, що стосується історії та логіки розвитку цивілізації, повною мірою стосується і права як окремого суспільного та цивілізаційного феномену.

У такий спосіб філософське підґрунтя було дуже делікатно вплетене до юридичної матерії, що надало

поштовху для відриву від позитивістських підходів та застарілих схем. Завдяки такому підходу до аналізу правових явищ усвідомлюється проста думка, що сучасне право, здебільшого, взагалі не потребує схем. Оскільки середа існування права – життєвий простір, а не порожня теоретична конструкція, для його виразу потрібне окреслення принципів будови і функцій діяльності, а не порожня схематичність та інструктивність. Ми звикли розглядати право як явище похідне від суспільних відносин, які воно врегульовує. Право, безумовно, є відповіддю на виклики, потреби суспільства, але, у свою чергу, воно висуває власне до суспільства певні вимоги, ставить йому «виклики», є, врешті-решт, творчою силою.

Отже, вимогою часу є необхідність, аби правова конструкція створювала не лише схеми, придатні для врегулювання вже наявних питань, а матриці, завдяки яким мають бути врегульовані і вже існуючі суспільні відносини, й ті, які незабаром можуть виникнути. При цьому право має власну рушійну силу, під впливом якої змінюється й саме суспільство.

Так, головним завданням Форуму стало просування ідей модернізації права в контексті глобальних змін, які наразі тривають. Тема пленарного засідання стала квінтесенцією тематик круглих столів, що проводилися в межах Форуму і на яких конкретизувалися та уточнювалися галузеві й національні «виклики» та «відповіді» права. Зокрема, круглі столи проводилися по таких тематиках: «Покращення та взаємодія правових систем та вироблення єдиних підходів до вирішення проблем розвитку в умовах глобалізації»; «Модернізація російського права з урахуванням кращого досвіду іноземної нормотворчості та правозастосування»; «Приведення російського законодавства у відповідність до світових стандартів у сфері захисту прав та інтересів підприємців»; «Нові тенденції цивільних законодавств»; «Сприяння розвитку сучасної юридичної науки і юридичної освіти в Росії та у світі»; «Презентація правових систем»; «Що викладати в юридичному вузі: філософію права чи legal writing?», та ще

багато інших, не менш цікавих тем. За даними Міністерства юстиції Російської Федерації, в межах Форуму пройшли 39 круглих столів, на яких обговорювався спектр найрізноманітніших питань.

Проблемам нотаріату був присвячений круглий стіл з теми «Нотаріат як інструмент економічного і соціального розвитку». Лише перелік осіб, які виступили на ньому доповідачами, є свідченням та запорукою значного рівня дискусії. Відповідальною за проведення круглого столу була професор Інституту політичних досліджень, доктор юридичних наук, Марі-Анн Фрізон-Рош (Франція), кількість лише монографій якої дорівнює 79. Сомодератором столу стала заслужений юрист Росії, Президент Федеральної нотаріальної палати Росії, яка об'єднує 82 регіональних нотаріальних палат, Марія Іванівна Сазонова. Її доповідь стосувалася теми «Російський нотаріат на сучасному етапі», що торкалася найбільш актуальних проблем російського нотаріату, зокрема, проблеми довіри до діяльності нотаріусів з боку громади, а також представників інших юридичних професій та необхідності запровадження обов'язкового нотаріального посвідчення угод, спрямованих на перехід права власності на нерухомість. Доповідь з теми «Роль сучасного нотаріату в захисті економічних та соціальних інтересів держави» представив Президент Міжнародної спілки нотаріату Жан-Поль Декор.

Його співвітчизник, Бенуа Рено, Президент Вищої Ради нотаріату Франції, присвятив свій виступ проблемам економічної доцільності інституту нотаріату. Проблеми нотаріального права в міжнародному цивільному обігу розглянув Серж Паско, Координатор російсько-французького співробітництва від Вищої Ради нотаріату Франції. Тема доповіді Володимира Володимировича Яркова, Віце-президента Федеральної нотаріальної палати Росії, доктора юридичних наук, професора, автора більше 500 робіт, була присвячена аналізу шляху від бюрократичного до активного нотаріату. Дуже цікавим, з точки зору порівняння національних систем нотаріату, став виступ Асель Булатказиївни

Жанабілової (Казахстан), Президента Нотаріальної палати Республіки Казахстан «Вплив нотаріату на розвиток економічних і соціальних процесів у суспільстві». Мені ж випала честь розповісти іноземним колегам про особливості форм та засобів захисту конституційних прав громадян в Україні, які здійснюються нотаріусом.

І це ще не повний перелік доповідачів та питань, що потрапили до епіцентру аналізу сучасних проблем нотаріату.

Квінтесенцію всіх виступів на круглому столі, присвяченому проблемам нотаріату, можна сформулювати так: без винятку в усіх нотаріальних системах усіх країн існують певні проблеми, що, як правило, безпосередньо залежать від рівня соціально-економічного розвитку конкретної країни, якості правової освіти та престижу юридичної професії. Є така проблема, яка притаманна всім нотаріатам, усім національним системам та яка, врешті-решт, об'єднує всіх нотаріусів, – проблема довіри до нотаріальної діяльності з боку держави та суспільства. Власне, саме довіра транспонується в обсяг повноважень та компетенцію нотаріусів, у кількість здійснюваних обов'язкових та необов'язкових нотаріальних дій. І справа іноді не в тому, що в деяких країнах перелік обов'язкових нотаріальних дій складається з 10, а в інших – з 20 позицій, справа – в повазі до професії нотаріуса в цілому та оцінці важливості його діяльності; справа – у ставленні до роботи нотаріуса як компетентного спеціаліста в галузі права, яким у переважній більшості країн латинського нотаріату він і є. В усіх без винятку країнах латинського нотаріату встановлено, по-перше, наджорсткі вимоги стосовно доступу до нотаріальної професії, а, по-друге, – постійний контроль за діяльністю нотаріусів. Домогтися, аби до нотаріусів ставилися з повагою, гідною їх кваліфікації та досвіду, та виключити навіть думку про можливість підміни функцій нотаріуса функціями адвоката або судді, переконати владу та громадян у безперечній цінності та унікальності нотаріуса як посередника між державою та громадянином, особи, здатної кваліфіковано та ефективно

здійснювати превентивні та медіативні функції, – ось спільне завдання, яке стоїть перед усіма нотаріусами країни латинського нотаріату.

Останньою діловою подією II Петербурзького Міжнародного Юридичного Форуму стала подія-сателіт, яка відбулася 19 травня 2012 року, – конференція «Модернізація Цивільного кодексу Російської Федерації», організована Дослідницьким центром приватного права при Президентові Російської Федерації за підтримки Міністерства юстиції Російської Федерації та за участі Санкт-Петербурзького державного університету. Після пленарного засідання розпочалась робота п'яти круглих столів, присвячених корпоративному, договірному, речовому, міжнародному приватному праву та інтелектуальній власності. Безперечно, для української сторони обговорення проблем російського цивільного законодавства та практик правозастосування становили неабиякий інтерес, оскільки і спільних проблем, і спільних справ у нас чимало.

Слід зазначити, що, окрім обговорення різноманітних юридичних питань, у межах II Петербурзького Міжнародного Юридичного Форуму в цьому році було підписано низку міждержавних угод, спрямованих на співробітництво у правовій сфері. Такі угоди, зокрема, були підписані між Росією та Україною.

Завершував Форум круїз Невою, під час якого учасники могли спостерігати дивовижне видовище – розведення пітерських мостів на фоні майже білих ночей. Пітерські мости стали символом ширості та відкритості цього Форуму. Символічні мости між представниками різних юридичних професій різних країн, прокладені під час роботи Форуму, тривалий час допомагатимуть у повсякденній роботі кожного небайдужого до вдосконалення національної правової системи юриста. І у зв'язку з цим дуже хочеться вірити, що кількість представників від України рік від року тільки зростатиме, а без синьо-жовтого прапора не відбуватиметься жодна поважна міжнародна юридична подія.

